Абашнік В.О.
доктор філософії, завідувач кафедри
гуманітарних та фундаментальних
юридичних дисциплін ХЕПУ

Наукові зв'язки ХЕПУ з Францією

У рамках наукових контактів Харківського економіко-правового університету (ХЕПУ) з Францією завідувач кафедри гуманітарних та фундаментальних юридичних дисциплін ХЕПУ *Володимир Олексійович Абашнік* взяв участь у Міжнародній конференції на тему «Сприйняття творчості Г.В. Лейбніця у науці та філософії науки в період 1850-1950-х років» (La réception de G.W. Leibniz en sciences et philosophie des sciences 1850-1950), яка відбулася з 3-го до 5-го квітня 2008 р. у «Архіві Анрі Пуанкаре» (LPHS-Archives Henri-Poincaré) при Університеті Нансі.

До організаційного комітету цієї конференції увійшли відомі науковці та професори - Герберт Брегер (Herbert Breger) з німецького «Архіву Г.В. Лейбніця» у Ганновері (Leibniz-Archiv Hannover), Ральф Крьомер (Ralf Kroemer) з Університету Нансі (Université Nancy), Директор «Архіву Анрі Пуанкаре» Герхард Гайнцман (Gerhard Heinzmann), Мішель Фішан (Michel Fichant) з Паризької Сорбонни (Université de Paris-Sorbonne). Окрім Університету Нансі організаторами цього міжнародного форуму виступили наступні організації та заклади: Університетський інститут Франції (Institut Universitaire de France), Управління французького регіону Лорран (Région Lorraine), міська адміністрація Великого Нансі (Communauté Urbaine du Grand Nancy), німецький культурний центр «Інститут імені Гете» в Нансі (Goethe Institut de Nancy), Департамент філософії університету Нансі (Département de Philosophie de l'Université Nancy 2).

Слід зазначити, що «Архів Анрі Пуанкаре» в Нансі є не лише найважливішим центром досліджень та видання наукових творів знаменитого французького фізика, астронома, математика та філософа Жюля Анрі Пуанкаре (1854-1912), але й одним з центральних французьких наукових закладів у сфері наукової теорії та історії науки 19-го та 20-го століть. Серед головних завдань цьогорічного наукового форуму в Нансі було, по-перше, поєднання у діалозі історії

філософії та історії науки, що в свою чергу надало імпульси у розвитку певних сфер філософії і науки. По-друге, сприяння виявленню ролі універсального мислення Г.В. Лейбніця у точних науках (зокрема, у математиці, фізиці, логіці) та філософії 19-го і 20-го століть. По-третє, доповіді мали зробити свій внесок у дослідження творчості як Лейбніця, так і таких філософів, логіків та математиків, як Джордж Буль, Георг Кантор, Ернст Кассірер, Альберт Ейнштейн, Бертран Рассел, Курт Гьодель, Луї Кутюра, Готтлоб Фреге, Джузеппе Пеано, Анрі Пуанкаре

У перший день конференції, *3-го квітня 2008 р*. на святковому відкритті виступив Директор «Архіву Анрі Пуанкаре», професор *Герхард Гайнцман*, який також звернув увагу учасників на те, що вперше в історії цього Архіву наступна доповідь конференції буде виголошена німецькою мовою, причому – доповідачем з України. Далі з доповіддю «Лейбніц у філософії та науці Росії та України у 1900-х роках» виступив завідувач кафедри гуманітарних та фундаментальних юридичних дисциплін ХЕПУ *Володимир Абашнік* (Харків). У першій частині цієї промови була подана загальна характеристика сприйняття філософії Г.В. Лейбніця в університетах та духовних академіях Російської імперії в кінці 19-го – на початку 20-го століть, зокрема, у Харківському університеті. Друга частина доповіді була присвячена конкретним впливам логічного вчення Лейбніця на відповідні логічні концепції російських та українських професорів зазначеного періоду, зокрема, Платона Порецького, Івана Орлова, Миколи Васильєва, Івана Ягодинського. Особлива увага зосереджена на впливах Лейбніця на праці харківських професорів П.Е. Лейкфельда - «Различные направления в логике и основные задачи этой науки» (1890) й «Логическое учение об индукции в главнейшие исторические моменты его разработки» (1896), та В.М. Карінського - «Умозрительное знание в философской системе Лейбница» (1912). У третій, останній частині свого виступу В.О. Абашнік звернув увагу присутніх на рецепцію Лейбніцевих ідей у наукових товариствах Росії, України та Радянського Союзу до 1940-х років. Йшлося про відповідне сприйняття вчення Лейбніця у Московській філософсько-математичній школі (Микола Бугаєв, Віссаріон Алєксєєв, Павло Нєкрасов), Харківському математичному товаристві (Василь Імшенецький, Олександр Ляпунов, Володимир Стєклов) та Київській математичній школі (Михайло Кравчук та інші).

Наступний доповідач, математик *Філіпп Набоннан* (Philippe Nabonnand) представляв місцевий університет Нансі та присвятив свою доповідь темі «Впливи Лейбніця на французьку геометрію на початку 19-го століття». Зокрема, у цій доповіді булопідкреслено, що розквіт французької математики в той час спричинений активною рецепцією математичного учення Лейбніця. Далі професор з канадського університету Онтаріо *Ніколас Гріффін* (Nicholas Griffin) говорив на тему «Рассел, Лейбніц та класифікація теорем». При цьому він зосередив увагу присутніх на значення впливів Лейбніця на філософські та математичні погляди англійського вченого Бертрана Рассела (1872-1970). Після цього представниця Турінського університету з Італії, доктор *Еріка Лучіано* (Erika Luciano) виступила з промовою «Пеано та його школа між Лейбніцем та Кутюра: впливи в сфері математики та міжнародної мови». Зокрема, італійська доповідачка продемонструвала особливості рецепції поглядів Лейбніця представниками школи відомого італійського логіка та математика Джузеппе Пеано (1858-1932). Також Е. Лучіано наголосила на ролі французьких видань Лейбніця в кінці 19-го та на початку 2-го століть, які були зроблені Луї Кутюра, та філософські монографії самого Л. Кутюра.

Далі відомий німецький професор з Ганноверського університету *Ульріх Майєр* (Ulrich Majer) говорив про «Сприйняття Г. Фреге «універсальної характеристики» Лейбніця та ідею Фреге «Праці про поняття»». Доповідач наголосив при цьому, що один з засновників сучасної математичної логіки Фрідріх Людвіг Готтлоб Фреге (1848-1925) неодноразово підкреслював, що він не був прихильником абстрактної логіки у формулах, а намагався виразити більш чіткіше зміст логіки завдяки знакам, а не словам. При цьому Г. Фреге також говорив, що він має на меті створити логіку у «лейбніцевському розумінні». На завершення першого дня конференції в Нансі інший відомий німецький історик науки та професор університету Падерборн *Фолькер Пекхауз* (Volker Peckhaus) підвів підсумки у своїй доповіді «Сприйняття логіки Лейбніця у німецькій філософії у 19-му столітті». Зокрема, цей доповідач звернув увагу на те, що на відміну від «лейбніце-вольфіанської філософії», яка була розповсюджена у 18-му сторіччі завдяки та в специфічній інтерпретації Християна Вольфа, німецькі філософи 19-го століття (Й.Е. Ердманн, М.В. Дробіш, Ф.А. Тренделенбург) використовували в своїй рецепції та критиці логіки Лейбніця безпосередньо праці цього автора.

Другий день Нансіської наукової конференції *4-го квітня 2008 р*. розпочався доповіддю місцевого професора *Філіппа Сегуіна* (Philippe Seguin) на тему «Ідея Гаусса про число у сприйнятті Кантора: унаслідування від Лейбніця та його подолання». Тут тематичний акцент було зроблено на особливостях розвитку поняття числа від Г.В. Лейбніця до відповідних вчень німецьких математиків Карла Фрідріха Гаусса (1777-1855) та Георга Фердінанда Кантора (1845-1918). Далі, французька професорка *Анна Франсуаза Шмід* (Anne Françoise Schmid) з Ліонського дослідницького центру (INSA) говорила на тему «Рецепція Луї Кутюра філософії Лейбніця». Увага на сприйнятті філософії Лейбніця у творчості відомого французького математика та професора Тулузького університету і «Колледж де Франс» (Париж) Луї Кутюра (1868-1914). Зокрема, доповідачка звернула увагу присутніх на відповідні тези Л. Кутюра в його працях «Математична нескінченність» (1896), «Логіка Лейбніця» (1901) та «Принципи математики» (1905); остання праця, до речі, у німецькому (1908) та російському (1913) перекладах звучала як «Філософські принципи математики».

Після цього професорка місцевого університету Нансі, доктор *Франсуаза Вілльманн* (Françoise Willmann) виголосила доповідь про «Неокантіанство в кінці 19-го століття: Курд Лассвітц та метафізика Лейбніця». Тут була висвітлена філософська позиція німецького вченого Курда Лассвітца (1848-1910) на прикладі його твору «Історія атомістики від Середньовіччя до Ньютона» (1890) та продемонстровано впливи Лейбніця на погляди цього автора. На завершення другого дня конференції в Нансі прослухано доповіді доктора *Давида Рабуіна* (David Rabouin) з Паризького дослідницького центру (REHSEIS) на тему «Прочитання Лейбніця та його «універсальна наука» на початку 20-го століття» та доктора *Вінченцо де Різі* (Vincenzo De Risi) з Пізи (Італія) на тему «Час та рух у метафізиці Лейбніця: дебати між Гансом Райхенбахом та Дітріхом Манке». Доповіді присвячені висвітленню ідеї Лейбніця про «mathesis universalis» або «універсальну науку» та її окремі аспекти.

Третій день конференції в Нансі *5-го квітня 2008 р*. розпочався доповідями французького професора *Жана Зайденгарта*(Jean Seidengart) з Паризького університету (Nanterre) на тему «Кассірер як читач, видавець та інтерпретатор філософії Лейбніця» та німецького професора *Ерхарда Шольца* (Erhard Scholz) з університету Вуп-

перталь на тему «Лейбніціанскі сліди у математичних, фізичних та філософських творах Германа Вейля». Тут розкрито сутність впливів Лейбніця на відомого німецького філософа Ернста Кассірера (1874-1945) та його працю «Система Лейбніця в її наукових підгрунтях» (1902) і математика Германа Вейля (1885-1955) та його курс лекцій про теорію відносності «Простір, час, матерія» (1918). Далі французька професорка *Габріела Крокко* (Gabriella Crocco) з Марсельского університету виголовила свою доповідь з теми «Гьодель та Лейбніц». У центрі уваги цієї доповідачки була праця відомого математика Курта Гьоделя (1906-1978) «Математична логіка Рассела» (1944), яка була надрукована в серії «Бібліотеки живих філософів». Це – поки що єдина опублікована праця Гьоделя з великої кількості манускриптів, в якій він посилався на логіку Лейбніця.

Нарешті німецький професор з «Архіву Лейбніця» у Ганновері та відомий дослідник Лейбніцевої творчості *Герберт Брегер* (Herbert Breger) зробив доповідь на тему «Хаїтін, Лейбніц та комплексність». Доповідь присвячена математична теорії комплексності сучасного американського вченого з російсько-українськими та єврейськими корінням Грегорі Хаїтіна (нар. в 1947р.). Доповідач зазначив, що Г. Хаїтін використав класичні ідеї Лейбніця для обгрунтування своєї «цифрової філософії» та ролі математичної логіки в розвитку сучасної комп'ютерної техніки.

Запланована у приміщенні Гете-Інституту Нансі остання пленарна доповідь «Лейбніц у Франції» відомого французького вченого *Мішеля Фішана* (Michel Fichant) з Паризької Сорбонни, на жаль, через хворобу доповідача не відбулася. Тому після доповіді професора Герберта Брегера пройшла заключна дискусія щодо загальної теми конференції у Нансі, в якій прийняли участь доповідачі та гості цього міжнародного форуму. За його підсумками запланована публікація доповідей в одному з видавництв Франції чи Швейцарії. На завершення слід віднести до електронної версії плану роботи цієї міжнародної конференції в Нансі (1), а також зазначити, що матеріали цієї конференції увійшли до «Наукового проекту Архіву Пуанкаре на 2009-2012рр.» (2).

Примітки

Див.: http://poincare.univ-nancy2.fr/digitalAssets/13876_prog_leibniz08.pdf
Див.: http://poincare.univ-nancy2.fr/digitalAssets/44212_projet0912.pdf